

Олон хэмжээст өгөгдлийн статистик шинжилгээ хичээлийн НЭМЭЛТ ЖИШЭЭ

Монгол эмэгтэйчүүдийн биеийн хэмжээний зарим хэмжээс

Г.Махгал

2019 оны 2 сарын 2

Агуулга

1	Өгөгдөл	1
2	Олон хэмжээст хэвийн тархалт	2
2.1	Тархалтын параметр	3
2.2	Ковариацийн матрицийн тухай таамаглал	3
2.3	Нөхцөлт тархалт	4
2.3.1	Нөхцөлт дундаж	4
2.3.2	Нөхцөлт ковариаци	4
2.4	Дунджуудын ялгаврын тухай таамаглал	6
2.5	Олон хэмжээст дисперсийн шинжилгээ	6
3	Гол хэсгийн шинжилгээ	6
4	Факторын шинжилгээ	8
5	Кластерын шинжилгээ	8

1 Өгөгдөл

Өгөгдлийг файлаас уншиж, орхигдсон утгуудыг зайлуулаад датафрейм хэлбэртэй объект болгон X гэсэн нэрээр ажлын огторгуйд хадгалав. Датафреймын эхний хэдэн мөрийг хүснэгт 1 дээр харуулав.

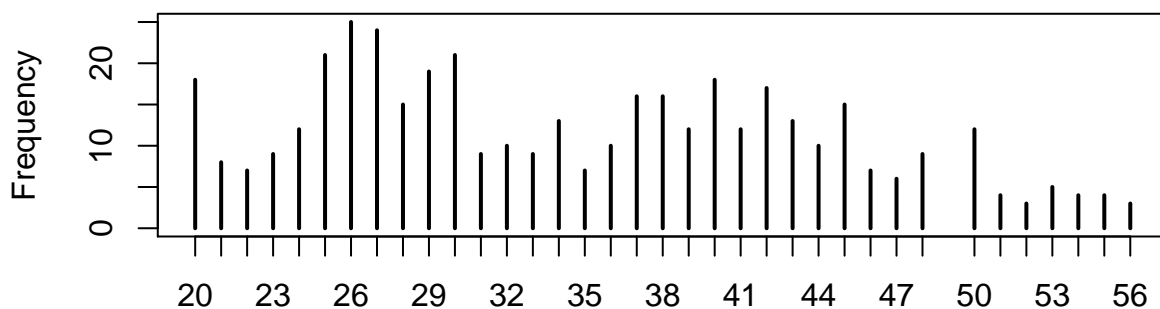
	Нас	Өндөр	Цээжний тойрог	Бүсэлхийн тойрог	Өгзөгний тойрог
1	30	165.7	105.0	93.0	111.5
2	23	152.9	87.0	72.0	91.0
3	24	151.2	81.3	73.0	89.0
4	29	160.0	90.5	64.5	92.0
5	48	150.8	86.0	74.0	96.0
6	32	163.0	90.0	75.5	97.0

Хүснэгт 1: Өгөгдлийн эхний 6 мөр

X датафрейм 423 мөр болон age, height, chest_line, waist_line, hip_line гэсэн 5 баганатай.

X\$age дискрет хувьсагчийн нягтыг харуулсан диаграммыг

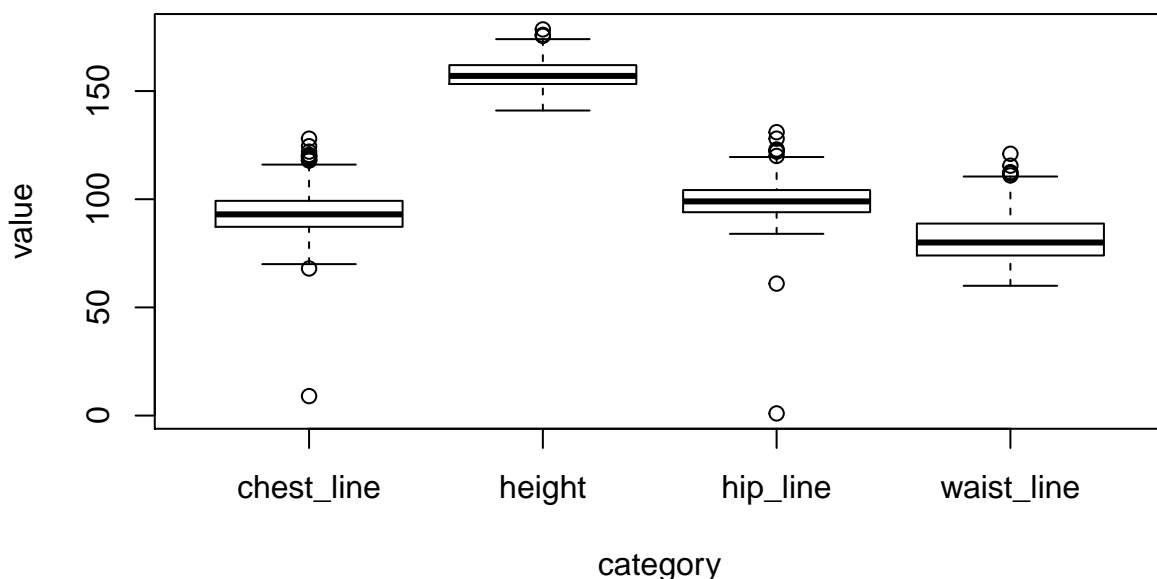
```
plot(table(X$age), type = "h", ylab = "Frequency")
```


Зураг 1: Нас хувьсагчийн утгуудын давтамж

тушаалаар байгуулсаныг зураг 1 дээр харуулав. Бусад дөрвөн хувьсагчдын хувьд хайрцган диаграмм байгуулъя. Үүний тулд дараах байдлаар өргөн бүтэцтэй өгөгдлөө урт бүтцэд шилжүүлээд томъёололд тулгуурласан `boxplot()` функц ашиглана.

```
X.long <- tidyr::gather(data = X, key = category, value = value, height, chest_line, waist_line, hip_line)
boxplot(formula = value ~ category, data = X.long)
```


Зураг 2: Өндөр болон тойрог хэмжээний хувьсагчдын хайрцган диаграмм

Зураг 2 дээрх хайрцган диаграммыг харвал `chest_line` болон `hip_line` хувьсагчид алдаатай утга агуулжээ. Эдгээрийг дараах байдлаар шүүж цэвэрлэж болно.

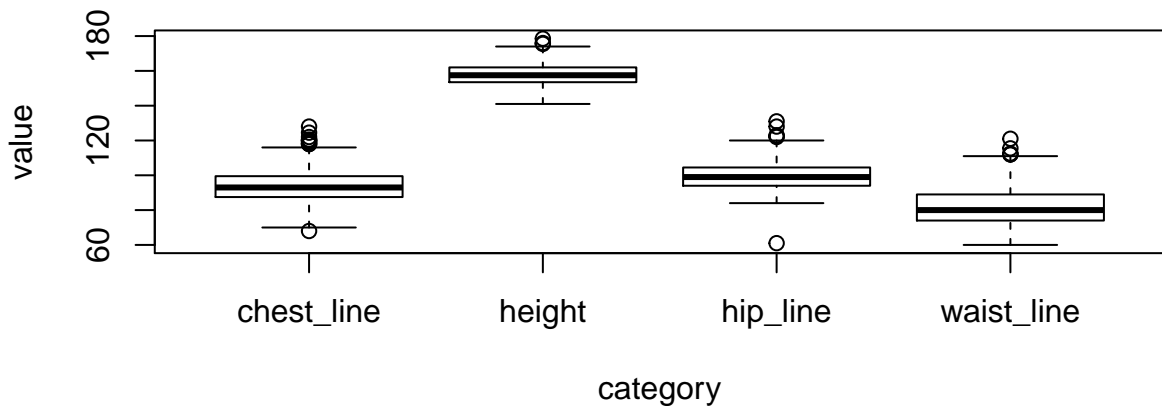
```
X <- subset(x = X, subset = chest_line > 50 & hip_line > 50)
```

Ингээд өмнөх хайрцган диаграммыг ахин байгуулсаныг зураг 3 дээрээс харна уу.

Ингэснээр түүврийн хэмжээ 421 боллоо.

2 Олон хэмжээст хэвийн тархалт

`height`, `chest_line`, `waist_line`, `hip_line` хувьсагчдыг олон хэмжээст хэвийн тархалттай гэж тооцъя.

Зураг 3: Алдаатай утгуудыг зайлуулсаны дараах өндөр болон тойрог хэмжээний хувьсагчдын хайрцган диаграмм

2.1 Тархалтын параметр

height, chest_line, waist_line, hip_line хувьсагчдын түүврийн дундаж утгын вектор

$$m = (157.89, 94.14, 81.61, 99.66)^T$$

харин түүврийн ковариацийн матриц

$$S = \begin{pmatrix} 37.77 & 4.31 & -0.81 & 7.66 \\ 4.31 & 87.71 & 88.33 & 61.64 \\ -0.81 & 88.33 & 107.87 & 67.14 \\ 7.66 & 61.64 & 67.14 & 63.38 \end{pmatrix}$$

болон корреляцийн матриц

$$R = \begin{pmatrix} 1.00 & 0.07 & -0.01 & 0.16 \\ 0.07 & 1.00 & 0.91 & 0.83 \\ -0.01 & 0.91 & 1.00 & 0.81 \\ 0.16 & 0.83 & 0.81 & 1.00 \end{pmatrix}$$

байна. Мөн корреляцийн матрицийг диаграммаар харуулж болдог бөгөөд үүний тулд

```
ggcorrplot::ggcorrplot(
  corr = R,
  legend.title = "Correlation", lab = TRUE, hc.order = TRUE, type = "lower"
)
```

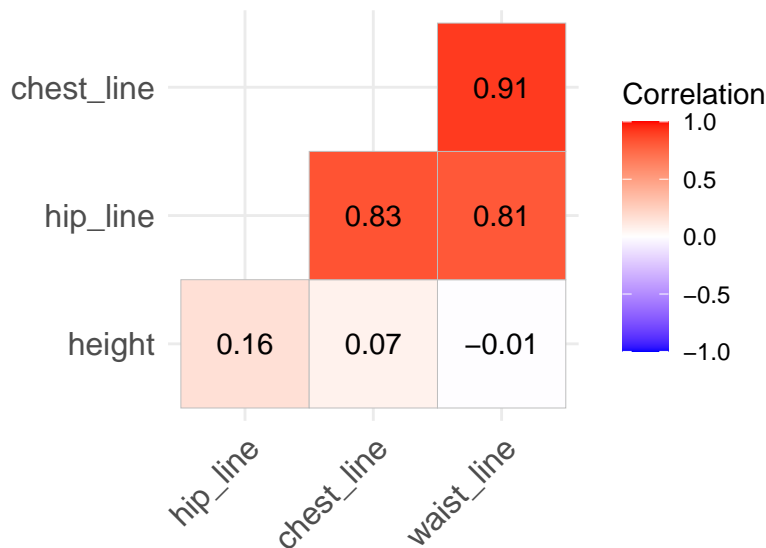
хэлбэртэй тушаал өгч болно. Байгуулсан диаграммыг зураг 4 дээр харуулав.

2.2 Ковариацийн матрицийн тухай таамаглал

Корреляцийн матрицын бүтцээс chest_line, waist_line, hip_line хувьсагчдыг л хамтад нь авч судалбал зохих буюу age санамсаргүй хувьсагч болон height, chest_line, waist_line, hip_line санамсаргүй вектор хамааралгүй гэсэн таамаглал гарч байна. Өөрөөр хэлбэл [1, мөрдлөгөө 2.1] ёсоор height, chest_line, waist_line, hip_line хувьсагчдын ковариацийн матрицийг

$$\Sigma_0 = \begin{pmatrix} 37.77 & 0.00 & 0.00 & 0.00 \\ 0.00 & 87.71 & 88.33 & 61.64 \\ 0.00 & 88.33 & 107.87 & 67.14 \\ 0.00 & 61.64 & 67.14 & 63.38 \end{pmatrix}$$

хэлбэртэй гэсэн $H_0 : \Sigma = \Sigma_0$ таамаглал дэвшүүлж байна. Энэ нь [1, §2.11.2] дэх 3 дугаар таамаглал юм.

Зураг 4: Корреляцийн матриц диаграммаар

Энэ таамаглал нь биеийн өндрийн хэмжээг цээж, бүсэлхий, өгзөгний тойрогт ямар ч нөлөөгүй гэсэн утга агуулгатай юм.

Таамаглалыг 0.05 итгэх түвшинд шалгахын тулд 5 дугаар лекц дээр үзсэн R хэл дээрх кодыг авч ашиглая. Шинжүүрийн статистикийн туршилтын утга 41.46 нь 0.05 итгэх түвшинд харгалзах шинжүүрийн няцаах утга 18.31-аас их байгаа тул H_0 таамаглалыг няцаана.

Иймд биеийн өндрийн хэмжээг цээж, бүсэлхий, өгзөгний тойрогт нөлөөтэй гэж үзэх үндэслэлтэй ажээ.

2.3 Нөхцөлт тархалт

Санамсаргүй хувьсагчдыг

$$X = \begin{pmatrix} X_1 \\ X_2 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \begin{pmatrix} X_1 \\ X_2 \\ X_3 \\ X_4 \end{pmatrix} \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} \text{height} \\ \text{chest\_line} \\ \text{waist\_line} \\ \text{hip\_line} \end{pmatrix}$$

байдлаар авч

$$E(X_2|X_1 = x_1) = \mu_{2.1} + \Sigma_{21}\Sigma_{11}^{-1}x_1$$

нөхцөлт дундаж улмаар

$$\text{cov}(X_2|X_1 = x_1) = \Sigma_{22.1} = \Sigma_{22} - \Sigma_{21}\Sigma_{11}^{-1}\Sigma_{12}$$

нөхцөлт ковариацийн матрицийг авч үзэх буюу өндрийн нөлөөг зайлуулсан үед тойрог хэмжээнүүдийн холбоо хамаарлыг судалъя.

2.3.1 Нөхцөлт дундаж

Нөхцөлт дундаж

$$E(X_2|X_1 = x_1) = \mu_{2.1} + \Sigma_{21}\Sigma_{11}^{-1}x_1 = \mu_2 - \Sigma_{21}\Sigma_{11}^{-1}\mu_1 + \Sigma_{21}\Sigma_{11}^{-1}x_1 = \mu_2 + \Sigma_{21}\Sigma_{11}^{-1}(x_1 - \mu_1)$$

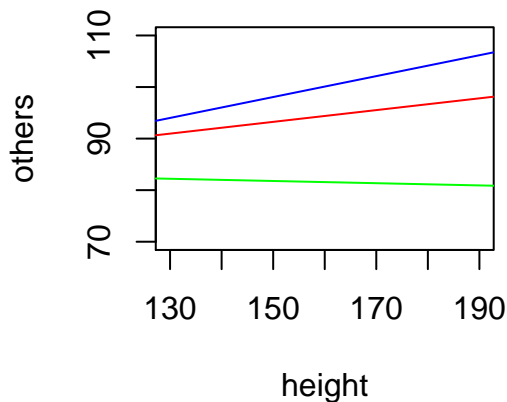
хэлбэртэй байхыг сануулъя.

$$E(X_2|X_1 = x_1) = \begin{pmatrix} 94.14 \\ 81.61 \\ 99.66 \end{pmatrix} + \begin{pmatrix} 4.31 \\ -0.81 \\ 7.66 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 37.77 \end{pmatrix}^{-1} (x_1 - 157.89)$$

Үүнийг цааш эмхэтгэвэл

$$E(X_2|X_1 = x_1) = \begin{pmatrix} 0.11 \cdot x_1 + 76.13 \\ -0.02 \cdot x_1 + 85.01 \\ 0.2 \cdot x_1 + 67.66 \end{pmatrix}$$

болно. Энд олдсон нөхцөлт математик дунджуудад харгалзах шулууныг зураг 5 дээр зурж харуулав.

Зураг 5: Цээж (улаан), бүсэлхий (ногоон), өгзөгний тойрог (цэнхэр) хувьсагчдын биеийн өндрийн нөхцөл дэх математик дундаж

2.3.2 Нөхцөлт коварианс

height буюу өндөр хувьсагчийг бэхэлсэн үед үлдэх гурван хувьсагчийн тухайн коварианс болон корреляцийг олъё.

$$\begin{aligned} \text{cov}(X_2|X_1 = x_1) &= \begin{pmatrix} 87.71 & 88.33 & 61.64 \\ 88.33 & 107.87 & 67.14 \\ 61.64 & 67.14 & 63.38 \end{pmatrix} - \begin{pmatrix} 4.31 \\ -0.81 \\ 7.66 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 37.77 \end{pmatrix}^{-1} \begin{pmatrix} 4.31 & -0.81 & 7.66 \end{pmatrix} \\ &= \begin{pmatrix} 87.22 & 88.42 & 60.77 \\ 88.42 & 107.85 & 67.30 \\ 60.77 & 67.30 & 61.83 \end{pmatrix} \\ \text{cor}(X_2|X_1 = x_1) &= \begin{pmatrix} 1.00 & 0.91 & 0.83 \\ 0.91 & 1.00 & 0.82 \\ 0.83 & 0.82 & 1.00 \end{pmatrix} \end{aligned}$$

Тухайн корреляцийн диаграммыг зураг 6 дээр харуулав.

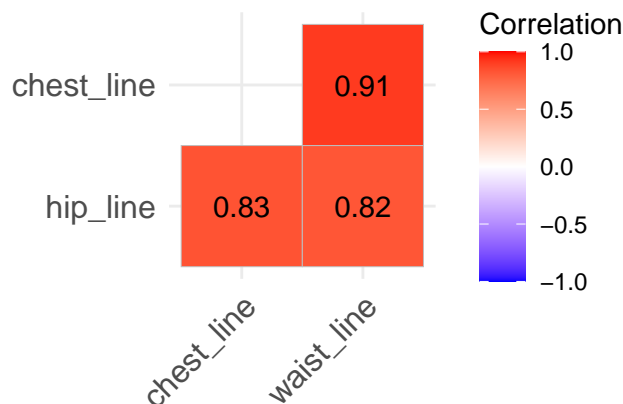
Үүнийг зураг 4 дээрх диаграммтай харьцуулбал hip_line болон waist_line буюу бэлхүүс болон өгзөгний тойрог гэсэн хувьсагчдын корреляц үл ялиг өссөн нь анзаарагдаж байна.

[1, код 2.3] аргаар олсон тухайн корреляцийг хүснэгт 2 дээр жагсаав.

	height	chest_line	waist_line	hip_line
height	1.00	0.11	-0.25	0.23
chest_line	0.11	1.00	0.72	0.33
waist_line	-0.25	0.72	1.00	0.30
hip_line	0.23	0.33	0.30	1.00

Хүснэгт 2: Тухайн корреляцийн коэффициент

Үүнийг тухайлбал цээжний тойргийн хэмжээ ба бүсэлхийн тойргийн хэмжээ хоёр бусад хоёр хувьсагч буюу өндөр болон өгзөгний тойргийн нөлөөг зайлуулсан үеийн хамаарлыг харуулсан корреляцийн

Зураг 6: height хувьсагчийн нөлөөг зайлуулсан үеийн тухайн корреляцийн матриц диаграммаар

коэффициент 0.72 байна гэж ойлгоно. Эндээс өндрийн хэмжээ ердийн корреляцтай харьцуулахад мэдэгдэхүйц өсч аль аль хувьсагчтай сул хамааралтай гэж харагдаж байгаа нь анхаарууштай юм.

2.4 Дунджуудын ялгаврын тухай таамаглал

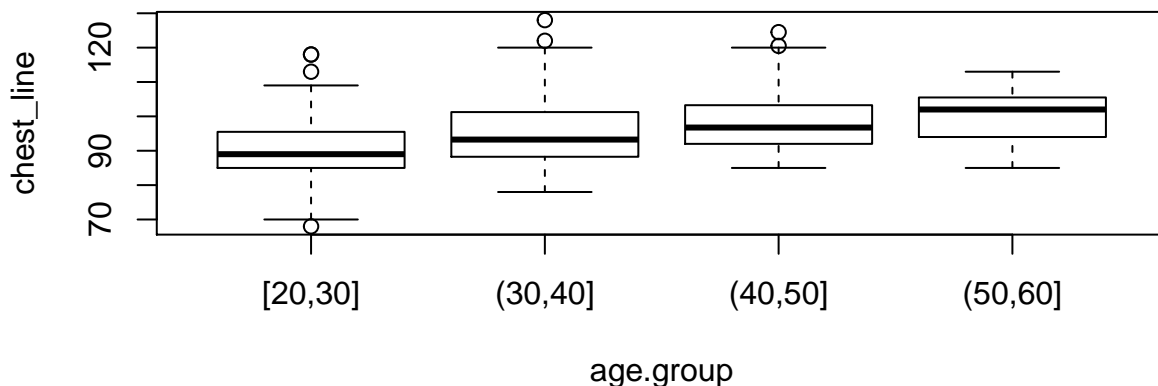
Өмнө авч үзсэн нөхцөлт дундажтай холбоотой үр дүнгээс харвал өндөр нэмэгдэхэд тойрог хэмжээнүүдэд тодорхой өөрчлөлт гарч буй мэт харагдаж байсан. Үүнийг батлахын тулд түүврийн дунджаас өндөр болон нам хүмүүсээс бүрдэх хоёр бүлэг chest_line, waist_line, hip_line вектор хувьсагчийн дунджаараа ялгаатай гэж харуулахад хангалттай. Үүний тулд [1, §2.11.2] хэсэг дэх таамаглал 7-г $\Delta\mu = 0$ үед шалгана. Шинжүүрийн статистикийн туршилтын утга 10.52, магадлалын утга 1.1062724×10^{-6} байна.

2.5 Олон хэмжээст дисперсийн шинжилгээ

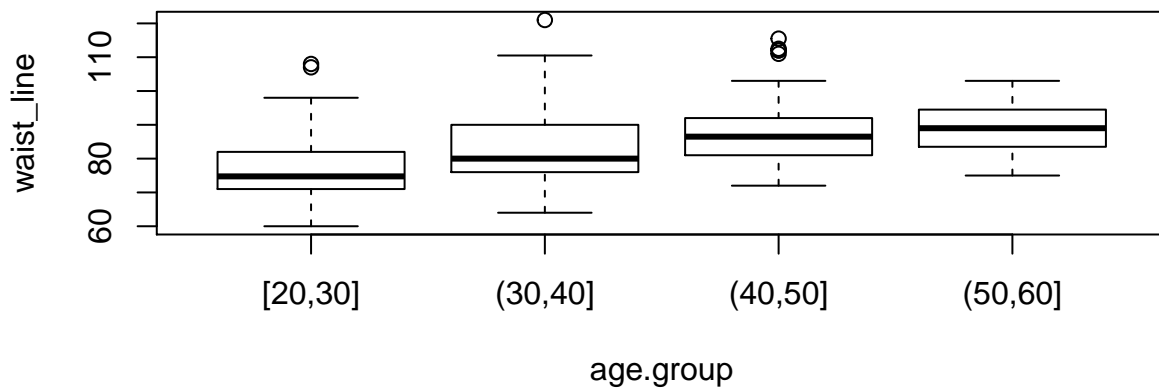
Тойрог хэмжээнүүд наснаас хамаарах эсэхийг шалгаж үзье. Гэхдээ үүнд олон хэмжээст дисперсийн шинжилгээ ашиглана. Үүний тулд өгөгдлөө насаар нь [20,30], (30,40], (40,50], (50,60] гэж бүлэглэв. Энэ тохиолдолд тэг таамаглал нь [20,30], (30,40], (40,50], (50,60] бүлгүүд дээрх chest_line, waist_line, hip_line хувьсагчдаас тогтох санамсаргүй векторын математик дундаж адил тэнцүү гэсэн утгатай байна.

```
summary(manova(as.matrix(X[,3:5]) ~ age.group), test = "Wilks")
```

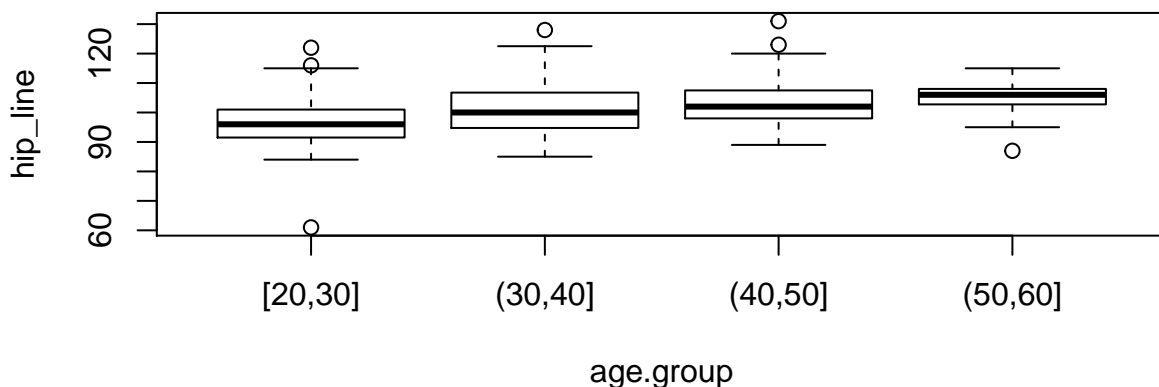
Дээрх байдлаар уг таамаглалыг шалгахад магадлалын утга нь $1.0437817 \times 10^{-19}$ гэж гарч байгаа тул тэг таамаглалыг няцаах бүрэн үндэслэлтэй гэж дүгнэнэ. Үнэхээр ч зураг 7, 8 болон 9 дээрх хайрцган диаграммуудыг харвал нас ахих тусам уг хувьсагчдын утга өсөх хандлагатай буюу нэг төрлийн бус ажээ.

Зураг 7: Цээжний тойргийн хэмжээний тархалт насны бүлгээр

Зураг 8: Бүсэлхийн тойргийн хэмжээний тархалт насны бүлгээр

Зураг 9: Өгзөгний тойргийн хэмжээний тархалт насны бүлгээр

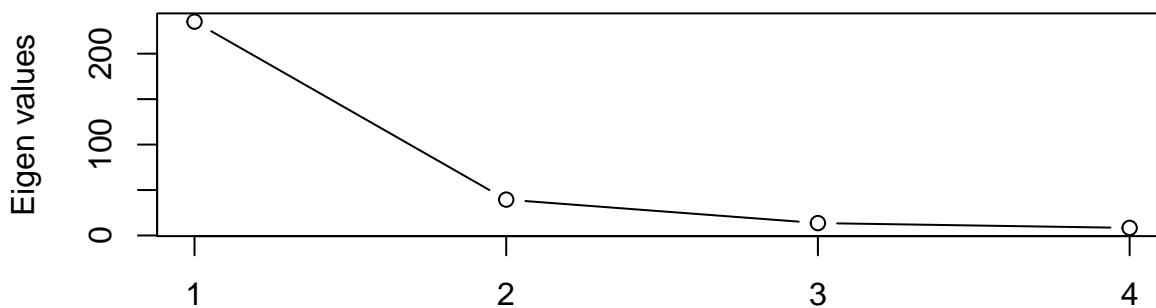
3 Гол хэсгийн шинжилгээ

height, chest_line, waist_line, hip_line хувьсагчид дээр гол хэсгийн шинжилгээ хийе.

```
pca <- prcomp(x = X[,2:5])
```

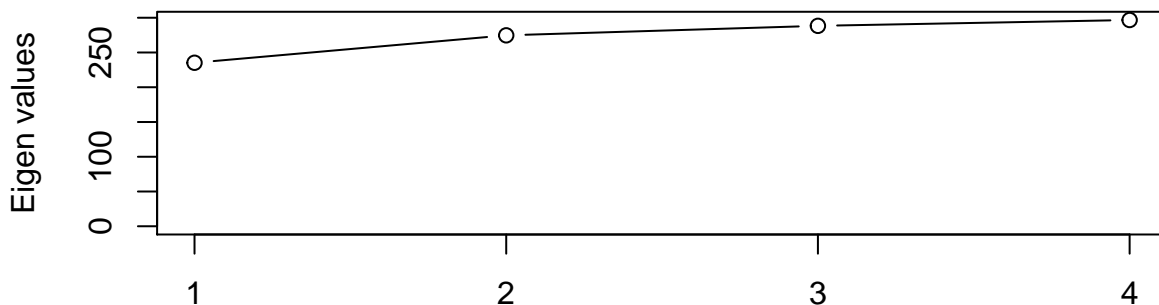
Ковариацийн матрицын хувийн утгууд ойролцоогоор 235.23, 39.47, 13.66, 8.38 бөгөөд зураг 10 дээр диаграммаар үзүүлэв.

```
plot(x = 1:4, y = pca$sdev ** 2, type = "b", xlab = "", ylab = "Eigen values", xaxt = "n")
axis(side = 1, at = 1:4, labels = 1:4)
```


Зураг 10: Ковариацийн матрицын хувийн утгууд

Харин хувийн утгуудын хуримтлагдах нийлбэрийг зураг 11 дээр диаграммаар харуулав.

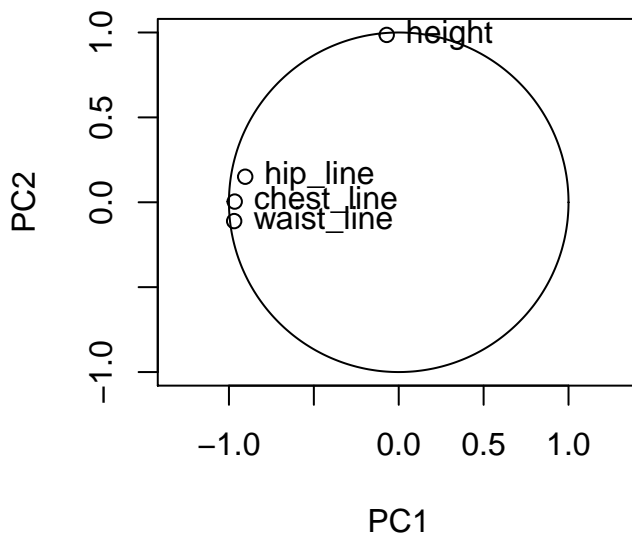
Зураг 11: Ковариацийн матрицын хувийн утгуудын хуримтлагдах нийлбэр

Улмаар $\psi_q = \frac{\lambda_1 + \dots + \lambda_q}{\lambda_1 + \dots + \lambda_4}$ хэмжигдэхүүний утгыг $q = 1, \dots, 4$ үед тооцоолон зууны хувиар илэрхийлбэл харгалзан 79.27, 92.57, 97.18, 100 үр дүн гарч байна. Иймд эхний хоёр гол хэсгийг авбал зохимжтой ажээ. Энэ тохиолдолд уг гол хэсгүүд анхны өгөгдөл дэх нийт дисперсийн 92.57 хувийг илэрхийлнэ.

Эцэст нь эхний хоёр гол хэсэг ба анхны дөрвөн хувьсагч хоорондын корреляц

$$\begin{pmatrix} -0.07 & 0.99 \\ -0.97 & 0.00 \\ -0.97 & -0.11 \\ -0.90 & 0.15 \end{pmatrix}$$

дээр үндэслэн байгуулсан диаграммыг зураг 12 дээр үзүүлээ.

Зураг 12: Хувьсагчид ба эхний хоёр гол хэсэг хоорондын корреляц

Диаграммаас тойрог хэмжээний гурван хувьсагч бүгд зөвхөн эхний гол хэсэгтэй өндөр холбоо хамааралтай бол харин өндөр гэсэн хувьсагч зөвхөн хоёр дахь гол хэсэгтэй л холбоо хамааралтай байгааг харж болно. Иймд энд цээж, бүсэлхий, өгзөгний тойрог гурвыг нийлүүлсэн нэг хүчин зүйл бас өндрийн хэмжээ гэсэн хувьсагчтай шууд холбогдох өөр нэг хүчин зүйл буюу нийтдээ хоёр үндсэн хүчин зүйл байна гэж дүгнэж болно.

4 Факторын шинжилгээ

Гол хэсгийн шинжилгээний үр дүнд үндэслэн биеийн хэмжээний дөрвөн хувьсагч хоёр хүчин зүйлээр тодорхойлогдоно гэсэн дүгнэлт гаргасан. Иймд тус дөрвөн хувьсагч хоёр фактораас хамаарахыг батлах зорилготой нотолгооны факторын шинжилгээ хийвэл зохино.

Нэн тэргүүнд биеийн хэмжээний дөрвөн хувьсагч дээр хоёр фактортай загвар тавьж болох эсэхийг тогтоох хэрэгтэй. Үүний тулд загварын чөлөөний зэргийг бодож үзнэ.

Ийнхүү зохих томъёогоор чөлөөний зэргийг олоход -1 буюу сөрөг утгатай байна. Иймд тус дөрвөн хувьсагчийн хувьд факторын шинжилгээ хийхэд тохиромжгүй юм.

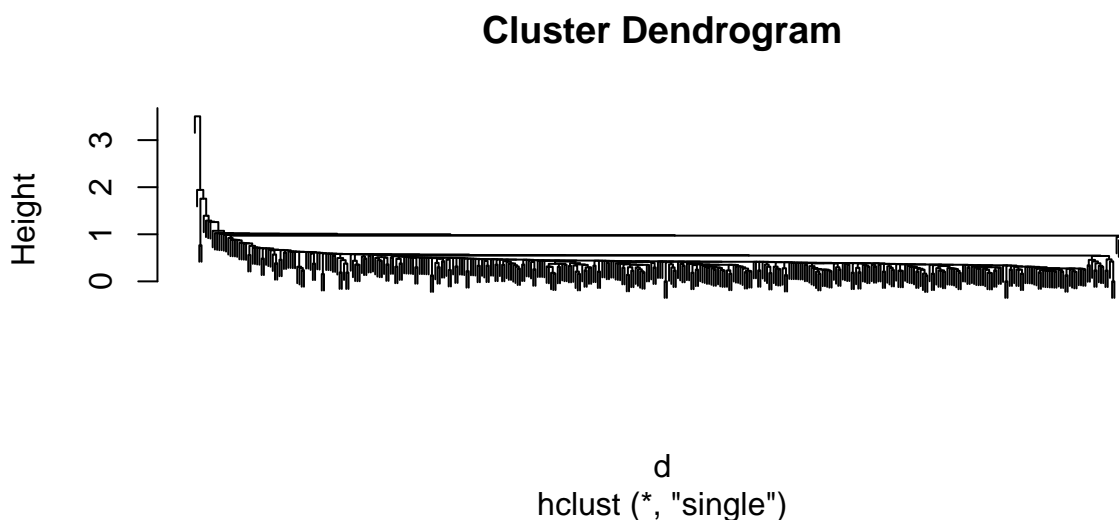
5 Кластерын шинжилгээ

Олон хэмжээст дисперсийн шинжилгээгээр насны [20,30], (30,40], (40,50], (50,60] бүлгүүд дунджаараа ялгаатай гэж тогтоосон билээ. Тухайн үед насны бүлгүүд үүсгэхэд ашигласан интервалуудыг ямар нэг үндэслэлгүйгээр авсан. Харин одоо тэдгээр интервалуудыг хэрхэн авбал зохимжтой болохыг тогтооё. Үүнд ашиглаж болох шинжилгээнүүдийн нэг бол кластерын шинжилгээ юм. Ийнхүү судалгаанд хамрагдсан эмэгтэйчүүдийн биеийн хэмжээнд насны нөлөө байгаа тул насаар нь бүлэглэх зорилготой кластерын шинжилгээ хийе.

Кластерын шинжилгээ хийхэд хувьсагчдын масштабын нөлөө орох эсэхийг анхаарах ёстой. Манай тохиолдолд chest_line, waist_line, hip_line гурван хувьсагч гурвуулаа их биеийн тойргийн хэмжээг илэрхийлэх тул масштабын хувьд ойролцоо хэмээн үзэж болох юм. Гэвч өндрийн хэмжээг илэрхийлэх height хувьсагч нь утга агуулга болон тоон хэмжээний хувьд нөгөө гурваасаа илт ялгаатай. Энэхүү ялгааг олон хэмжээст хэвийн тархалт хэсгийн эхэнд эдгээр дөрвөн хувьсагчийн тархалтыг байршлаар нь харьцуулсан хайрцган диаграммаас харж болно. Иймд кластерын шинжилгээ хийхээс өмнө эдгээр дөрвөн хувьсагч дээр масштабын нөлөөг зайлуулах стандарт хувиргалт хийнэ.

Түүнчлэн чухам хэдэн кластерт хуваавал зохих нь үл мэдэгдэх тул эхлээд шатлах алгоритмаар кластерын шинжилгээ хийнэ. Үүний тулд түүврийн элемент хоорондын зайн матриц олсон байх шаардлагатай.

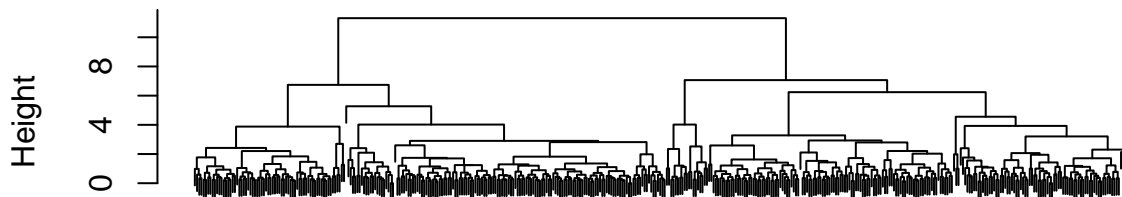
Кластерын шинжилгээ хийхдээ кластер хоорондын зайн олон хувилбаруудаас аль зохимжтойг нь авч ашиглах хэрэгтэй. Бидний шинжилж буй өгөгдлийн хувьд “single”, “median”, “centroid” зэрэг зайнуудаар үүсэх кластерууд нь өгөгдөл бүлэглэхэд ашиглахад зохимжгүй байна. Эдгээрээс тухайлан “single” зай ашигласан үед ямархуу кластерууд байгуулагдахыг зураг 13 дээрх дендрограммаар харуулав.

Зураг 13: Single linkage зай ашигласан шатлах алгоритмаар үүссэн кластерууд

Харин “complete” болон “ward.D” зай ашигласан үед илүү ойлгомжтой бөгөөд тайлбарлах, ашиглах боломжтой үр дүн гарч байна. Үүнийг зураг 14 болон 16 дээрх дендрограммуудаас харна уу.

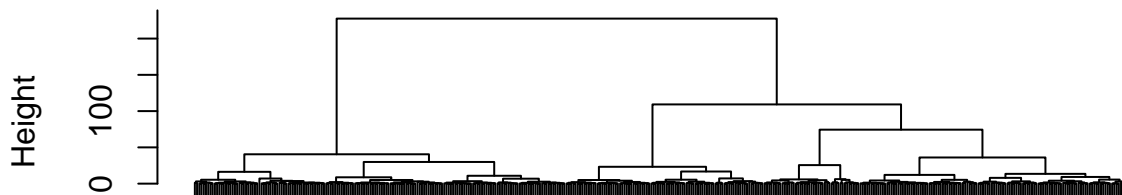
Cluster Dendrogram

d
hclust (*, "complete")

Зураг 14: Complete linkage зай ашигласан шатлах алгоритмаар үүссэн кластерууд

Cluster Dendrogram

d
hclust (*, "ward.D")

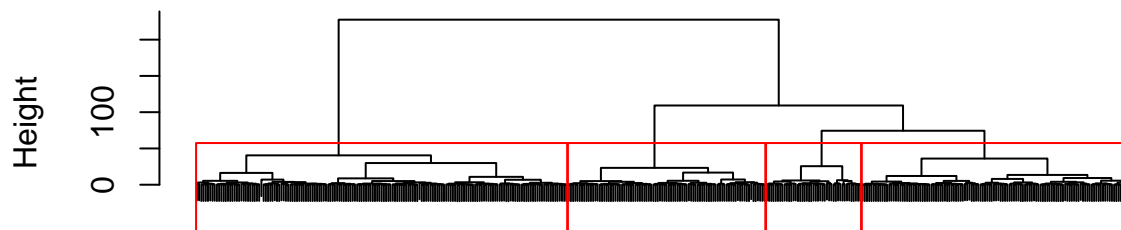
Зураг 15: Ward зай ашигласан шатлах алгоритмаар үүссэн кластерууд

“average” зайн хувьд энэ нь “single” болон “complete” зайнуудын холимог хэлбэртэй тул “single” зайн тохиромжгүй байдлаас улбаалан манай өгөгдөл дээр хэрэглэхэд зохимжгүй болсон.

Өгөгдлийг зөвхөн хоёр кластерт хувааж бүлэглэнэ гэвэл тус хоёр зай хоёулаа зохимжтой байна. Учир нь дээрх дендрограммуудад дүрсэлсэн кластер хуваалтыг харвал хоёр кластерын ялгаа тод томруун харагдаж байна. Цаашилбал Ward зай ашигласан үед гарсан дендрограмм дээрх хуваалт нь кластерын тоо гурав эсвэл дөрөв байх үед ч тов тодорхой ангилал харуулж байна. Ийнхүү Ward зай бүхий шатлах алгоритмаар хийсэн кластерын шинжилгээний үр дүнг кластерын тоо дөрөв байх үед үргэлжлүүлэн авч үзнэ.

```
cl <- hclust(d, method = "ward.D")
plot(cl, labels = FALSE)
rect.hclust(cl, k = 4, border = "red")
```

Cluster Dendrogram

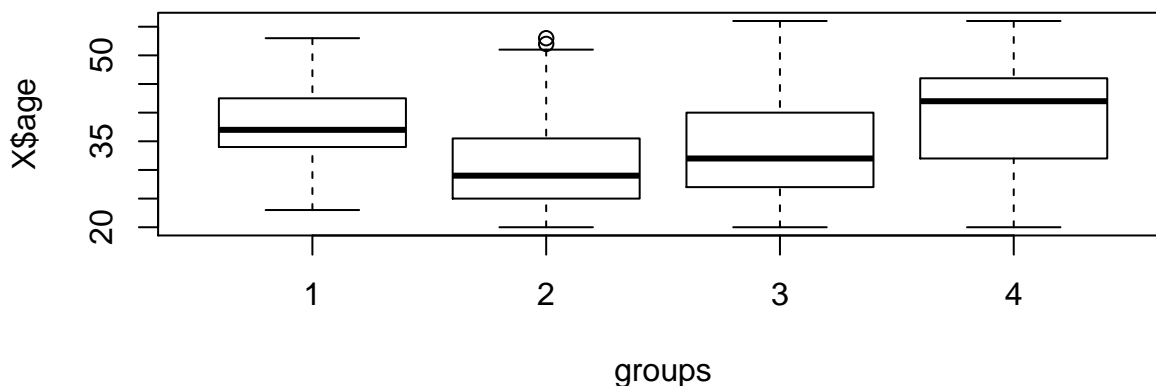
d
hclust (*, "ward.D")

Зураг 16: Ward зай ашигласан шатлах алгоритмын үр дүнг дөрвөн кластерт хуваасан нь

Одоо тийнхүү үүссэн дөрвөн кластерт насны ялгаа гарч буй эсэхийг харъя. Үүнд хайрцган диаграмм ашиглаж болно.

```
groups <- cutree(cl, k = 4)
boxplot(formula = X$age ~ groups)
```

Гарсан үр дүнг нь зураг 17 дээрээс харна уу.

Зураг 17: Кластерын шинжилгээгээр үүссэн дөрвөн бүлгээр эмэгтэйчүүдийн насыг илэрхийлэх 'age' хувьсагчийг ангилсан нь

Дөрвөн кластерт хувааж бүлэглэсэн age хувьсагчийн хайрцган диаграмм дээр бүлгүүдийн байршлын ялгаа илрэхгүй байгаа нь насанд хүрсэн эмэгтэй хүний биеийн хэмжээг насаар нь бүрэн гүйцэд ангилах боломжгүйг илтгэж буй явдал юм. Гэвч энд өндрийн хэмжээ гэсэн насанд хүрэгчдийн хувьд настай нь холбогдолгүй хувьсагч оролцсоныг санах хэрэгтэй. Иймд тус хувьсагчийг оролцуулалгүйгээр шинжилгээ хийж үзье. Түүнчлэн 2.3 хэсэгт биеийн тойрог хэмжээний хувьсагчдад үзүүлэх өндрийн нөлөөг тогтоосон билээ. Иймд тэдгээр хувьсагчдаас өндрийн нөлөөг зайлуулсаны дараа кластерын шинжилгээг ахин хийж үзье. height хувьсагчийн нөлөөг зайлуулна гэдэг нь тус хувьсагчийг тайлбарлах хувьсагчаар авсан регрессийн загварын үлдэгдлийг авч үзэх явдал юм. Тухайлбал chest_line хувьсагчийн хувьд

$$\text{chest line} = a \cdot \text{height} + b$$

регрессийн шугаман загвараар үнэлэгдсэн утгууд болон ажиглагдсан утга хоорондын зөрүү буюу

үлдэгдлийг авч үзнэ. Үүнийг дараах байдлаар олж болно.

```
fit <- lm(formula = chest_line ~ height, data = X)
res <- residuals(fit)
```

Үргэлжлүүлэн бусад хувьсагчдаас height хувьсагчийн нөлөөг зайлуулаад эдгээр бүгдийг Z датафреймд хадгалав.

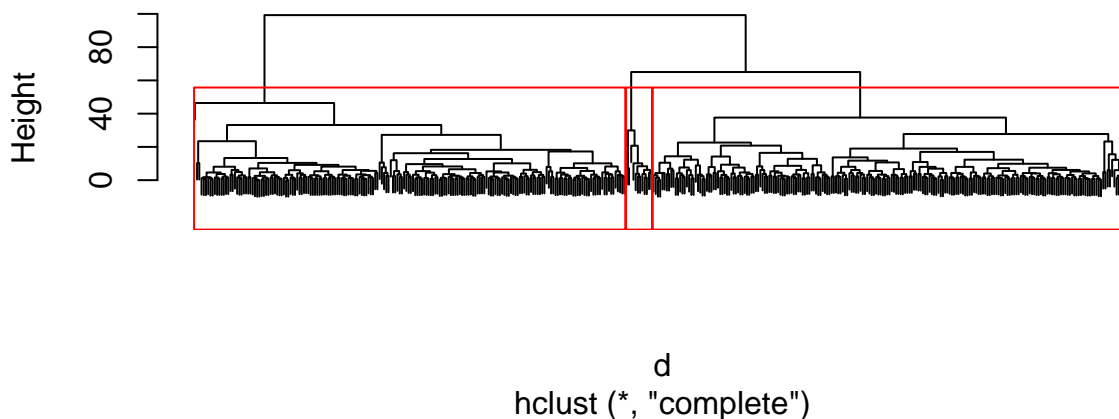
```
Z <- data.frame(
  "chest_line" = res,
  "waist_line" = residuals(lm(formula = X$waist_line ~ X$height)),
  "hip_line" = residuals(lm(formula = X$hip_line ~ X$height))
)
```

Одоо кластерын шинжилгээг шатлах алгоритмаар ахин хийе. Үүний тулд эхлээд Z датафреймд буй түүврийн элементүүд хоорондын зайн матриц олно.

```
d <- dist(Z)
```

Энэ удаад “complete” зай ашигласан үед үүсэх зарим кластерын хэмжээ бусдаасаа илт бага байгаа тул тус зайг ашиглах нь тохиромжгүй гэж үзлээ. Үүнийг зураг 18 дээрх дендрограммаас харж болно.

Cluster Dendrogram

Зураг 18: Өндрийн нөлөөг зайлуулсаны дараа complete linkage зай ашигласан шатлах алгоритмаар үүссэн кластерууд

Иймд Ward зай ашиглана. Энэ тохиодолд тов тодорхой гурван кластер ажиглагдаж байгааг зураг 19 дээрх дендрограммаас харж болно.

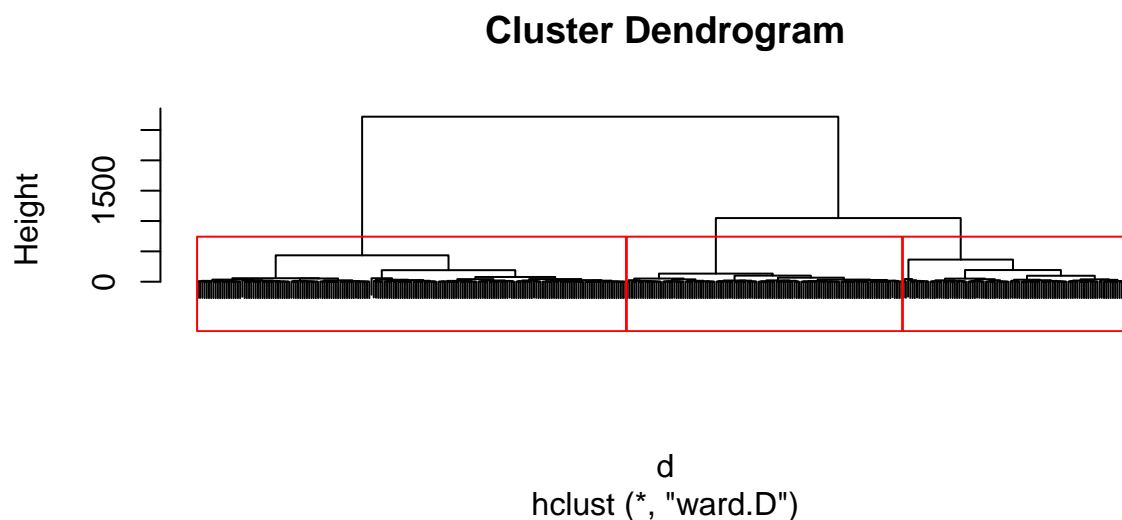
Энэхүү үр дүнг гарган авахын тулд дараах хэлбэртэй код бичнэ.

```
cl <- hclust(d, method = "ward.D")
plot(cl, labels = FALSE)
rect.hclust(cl, k = 3, border = "red")
```

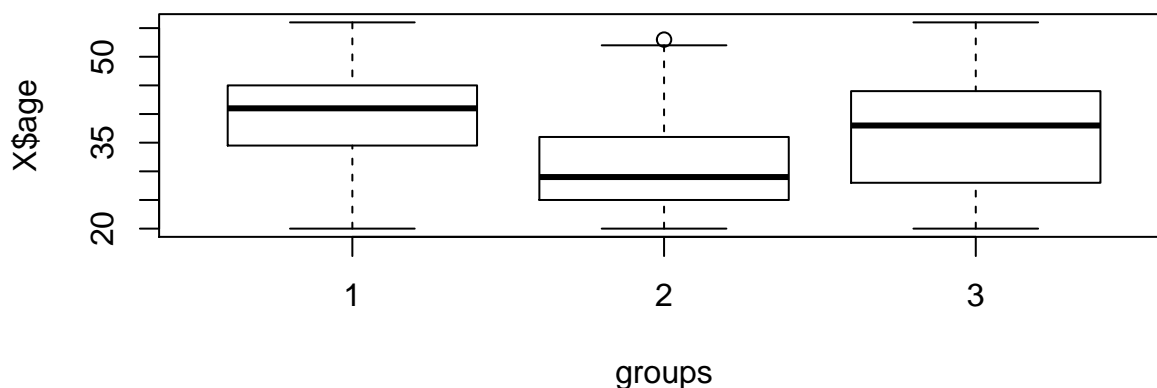
Одоо ийнхүү үүссэн гурван бүлэг age хувьсагчтай холбогдолтой эсэхийг урьдын адил хайрцган диаграмм ашиглаж харъя. Тус хайрцган диаграммыг зураг 20 дээрээс харна уу.

```
groups <- cutree(cl, k = 3)
boxplot(formula = X$age ~ groups)
```

Энэ удаад бас л байршлын ялгаа ажиглагдахгүй буюу насанд хүрсэн эмэгтэй хүний их биеийн тойргийн

Зураг 19: Өндрийн нөлөөг зайлуулсаны дараа Ward зай ашигласан шатлах алгоритмаар үүссэн кластерууд

Зураг 20: Өндрийн нөлөөг зайлуулсаны дараах кластерын шинжилгээгээр үүссэн гурван бүлгээр эмэгтэйчүүдийн насыг илэрхийлэх 'age' хувьсагчийг ангилсан нь

хэмжээнүүд насаар хангалттай сайн ангилагдахгүй ажээ. Мөн үүнийг дээр авч үзсэн [20,30], (30,40], (40,50], (50,60] насны бүлгийг кластерын шинжилгээгээр олсон бүлгүүдтэй давтамжаар нь харьцуулах байдлаар харж болно.

```
table(age.group, groups)
```

```
##      groups
## age.group 1  2  3
## [20,30] 17 117 44
## (30,40] 34  52 34
## (40,50] 40  21 39
## (50,60] 13   3  7
```

Ашигласан материал

[1] Г.Махгал Ш.Мөнгөнсүх. Олон хэмжээст өгөгдлийн статистик шинжилгээ. 2017. ISBN: 9789997816481.